

ÜLKELERİN KÜRESELLEŞME DEMOKRASİ VE EKONOMİK BÜYÜKLÜK GÖSTERGELERİ İLE CİNSİYET TEMELLİ GELİŞME ENDEKSİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Senem KURT TOPUZ*

Geliş Tarihi (Received): 04.12.2015 – Kabul Tarihi (Accepted): 16.12.2016

ÖZ

Bu çalışmanın amacı, ülkelerin Cinsiyet Temelli Gelişme Endeksi'ndeki (Gender Development Index) yerleri ile küreselleşme, demokrasi ve ekonomik büyüklük göstergeleri arasındaki ilişkinin tespitidir. Bu ilişkinin tespiti için Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından hazırlanan Cinsiyet Temelli Gelişme Endeksi (Gender Development Index), Ekonomist Dergisi "Intelligence Unit" tarafından hazırlanan Demokrasi Endeksi (Democracy Index), KOF İsviçre Ekonomi Araştırmaları Enstitüsü tarafından hazırlanan Küreselleşme Endeksi (KOF Index of Globalization) ve ülkelerin Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (The Gross Domestic Product) göstergeleri dikkate alınmıştır. Yapılan analizler sonucunda ortaya çıkan temel sonuç, ülkelerin demokrasi ve küreselleşme seviyeleri ile Cinsiyet Temelli Gelişme Endeksi'ndeki yerleri arasında ters yönlü bir ilişki olduğu ve ülkelerin Gayri Safi Yurtiçi Hasıla düzeyinin Cinsiyet Temelli Gelişme Endeksi'ndeki yeri üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin olmadığıdır. Buradan çıkan temel sonuç, bir ülkenin demokrasi seviyesi ve küreselleşme seviyesi arttığında o ülkenin Cinsiyet Temelli Gelişme Endeksi sıralamasının da küçülmekte olduğu, bir başka deyişle sıralamada ileri doğru gittiğidir. Dolayısıyla bir ülkenin küreselleşme ve demokratikleşme seviyesi arttıkça erkekler ile kadınlar arasındaki eşitsizlikler de azalmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İnsani Gelişme Endeksi, Cinsiyet Temelli Gelişme Endeksi, Küreselleşme Endeksi, Demokrasi Endeksi

---

* Yrd.Doç.Dr. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü, kurt_s@ibu.edu.tr

ÜLKELERİN KÜRESELLEŞME DEMOKRASİ VE EKONOMİK BÜYÜKLÜK
GÖSTERGELERİ İLE CİNSİYET TEMELLİ GELİŞME ENDEKSİ ARASINDAKİ
İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

**AN ANALYSIS ON THE RELATION BETWEEN THE COUNTRIES'
GLOBALIZATION, DEMOCRACY, AND ECONOMIC SIZE INDICATORS
AND GENDER DEVELOPMENT INDEX**

ABSTRACT

The purpose of this study is to understand the relation between the countries' place on the Gender Development Index and their globalization, democracy, and economic size indicators. To understand this relation, Gender Development Index prepared by the United Nations Development Program, Democracy Index prepared by the Economist Journal "Intelligence Unit", Index of Globalization prepared by KOF Swiss Economic Research Institute, and countries' Gross Domestic Product indicators are examined. The basic result obtained after the analyses done is that there is a reverse relation between the countries' democracy and globalization levels and their place on Gender Development Index and that the countries' Gross Domestic Product levels have no statistically significant effect on their place on the Gender Development Index. The basic conclusion we have here is that the country's rank in the Gender-Based Development Index decreases; in other words, improves when the levels of democracy and globalization of that country increases. Therefore, inequality between men and women decreases when the country's globalization and democratization level increases.

Keywords: Human Development Index, Gender Development Index, Index of Globalization, Democracy Index.

GİRİŞ

Kalkınma/gelişme kavramı¹ ile bir yandan kişi başına düşen gelir ve üretim artışı, diğer yandan da ekonomik ve sosyal yapının geliştirilmesi anlatılmaktadır. Bu noktada, sosyal refah göstergelerinin bir ülkenin gelişme/kalkınma analizinin yapılması noktasında ekonomik ölçütler kadar önem taşıdığı ileri sürülebilir. Bundan dolayı bir ülke için başarılı bir kalkınma/gelişme seyrinden bahsedilmek isteniyorsa, bahsi geçen ülkede ekonomik büyüme² ile insani gelişim arasındaki ilişkinin dengeli ve anlamlı bir şekilde kurulması gerekmektedir (Erol, 2011: 100).

İnsani gelişme en basit anlatımıyla, insanların yapabileceklerine/olabileceklerine ilişkin seçeneklerinin fazlalığı ile ilgilidir (Hicks, 1997:1285) ve bu kavramla insanın teknolojinin, kültürel donanımın, toplumsal yaşama katılımın geliştirilmesi ve güçlendirilmesi noktasında aktif bir rol üstlenmesi gerekliliği anlatılmaktadır (Preston, 2001).

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın 1990 yılındaki İnsani Gelişme Raporu'nda insani gelişme kavramı; insanların seçeneklerinin artırılma süreci olarak tanımlanmıştır. Bu noktada bu seçenekler arasında öncelikli olanlar, uzun ve sağlıklı bir yaşam sürmek, eğitilmiş olmak ve iyi bir yaşam standardına sahip olabilmektir. Bununla birlikte siyasal özgürlük, insan hakları ve özsaygı da ifade edilen seçenekler arasında yer almaktadır (UNDP, 1990: 10).

İnsani gelişme kavramı ile gelirin insanların sahip olmak istedikleri önemli bir şey olduğu ve fakat gelirin insanın sahip olmak istediklerinin tamamı olmadığı anlatılmaktadır. Bu yüzden gelişme, sadece ekonomik büyüme sağlamakla kalmamalı ekonomik büyümeden sağlanan nimetleri eşitçe dağıtmalıdır; çevreyi tahrip etmemeli ve insanları güçlendirmelidir. Dolayısıyla insani gelişme yukarıda da bahsedildiği gibi insanların seçeneklerini artıran ve kendi yaşamlarını etkileyen kararlara katılma olanağı veren gelişmedir ve bundan dolayı da insandan, doğadan, istihdamdan ve kadınlardan yanadır (Kaynak, 2011: 97). Aslında insani gelişme özellikle kadınlardan yana olmak durumundadır çünkü ülkelerin insani gelişmişlik düzeyleri uzun ve sağlıklı bir yaşam sürmek, eğitilmiş olmak ve iyi bir yaşam standardına sahip olabilmek gibi farklı göstergelerin bileşimlerinden oluşsa da bu yalnızca kendi başına bütüncül bir gelişme göstergesi değildir. Nitekim 1993 yılından beri Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından yayınlanan yıllık Gelişme Raporlarında sunulan İnsani Gelişme Endeksi sıralaması yüksek olan bazı ülkelerin, toplumun her kesimi için eşit bir gelişme seviyesi sunmadığı; kişi başına düşen ulusal gelir, eğitim ve sağlık imkânları yüksek bir gelişme oranını yansıtsa da aynı ülkede kadınların aynı gelişmişlik düzeyini yakalayamadığı görülmektedir (Hacıoğlu Deniz ve Haykır Hobikoğlu, 2012: 123).

ÜLKELERİN KÜRESELLEŞME DEMOKRASİ VE EKONOMİK BÜYÜKLÜK GÖSTERGELERİ İLE CİNSİYET TEMELLİ GELİŞME ENDEKSİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Bu noktada, Cinsiyet Temelli Gelişme Endeksi'nin İnsani Gelişme Endeksi ile aynı boyutları ve göstergeleri kullandığı ve fakat erkek ile kadın arasındaki eşitsizlikleri değerlendirdiği, bir başka anlatımla, İnsani Gelişme Endeksinin kadın eşitsizliğini ölçen biçimi olduğu ileri sürülebilir. Yukarıda ifade edilen temel insani göstergeler açısından kadın- erkek arasındaki farklılıklar ne kadar büyükse o ülkenin Cinsiyet Temelli Gelişme Endeksi'nin İnsani Gelişme Endeksi'ne göre o derece düşük olduğu iddia edilebilir (Tireli, 2009: 39).

Aslında, İnsani Gelişme Endeksi çerçevesinde hazırlanan Cinsiyet Temelli Gelişme Endeksi toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığın tüm dünyada yaşanan bir olgu olduğunu göstermektedir. İnsani Gelişme Endeksi ve Cinsiyet Temelli Gelişme Endeksi verileri ülkeler bazında karşılaştırıldığında, hemen bütün ülkelerde Cinsiyet Temelli Gelişme Endeksi verilerinin ya da ülke sıralamasının daha düşük olduğu görülmektedir³. Bu durum özellikle insani gelişme seviyesinin düşük olduğu ülkelerde kadınlar için daha ciddi sorunlar yaratmaktadır. Şu durum özellikle belirtilmelidir ki, İnsani Gelişme Endeksi'ne giren göstergeleri kullanan ancak bunları kadınlar bakımından ayrıca değerlendiren Cinsiyet Temelli Gelişme Endeksinin bütün ülkelerde İnsani Gelişme Endeksinden düşük olması, ülkeler arasında önemli farklılıklar bulunsa bile, toplumsal cinsiyet temelindeki eşitsizliklere bütün ülkelerde rastlandığını göstermektedir (Öztürk ve Çetin, 2009: 2679).

Aslında, toplumsal cinsiyet eşitliğinin kendi basına temel bir kalkınma hedefi olarak kabul edilmesi gerekmektedir. Çünkü geniş çaplı toplumsal cinsiyet eşitliği verimliliği artırabilir, kalkınma sonuçlarını gelecek nesiller için geliştirebilir ve kurumlara daha fazla temsiliyet kazandırabilir (Dünya Kalkınma Raporu, 2012).

2012 Dünya Kalkınma Raporu'na göre, *“günümüzde kadınlar küresel iş gücünün yüzde 40'ını, dünyanın tarımsal iş gücünün yüzde 43'ünü ve dünyadaki üniversite öğrencilerinin yarısından fazlasını oluşturmaktadır. Üretim, kadınların becerileri ve yetenekleri daha bütünüyle kullanıldığı zaman artacaktır”*. Ayrıca *“kadınların hane halkı kaynakları üzerinde daha geniş çaplı kontrolü, harcama örüntülerini çocukların yararına değiştirerek ülkelerin gelişme, büyüme beklentilerini artırabilir”* ve nihayet *“kadınların ekonomik, politik ve sosyal aktörler olarak güçlendirilmesi, politika seçimlerini değiştirebilir ve kurumlarda birbirinden farklı seslerin temsilcisi olmasını sağlar”* (Dünya Kalkınma Raporu, 2012: 1).

Yine 2012 yılı Dünya Kalkınma Raporu'na göre kadınlar ve kız çocuklarının karşılaştığı dezavantajlar özellikle okullaşma, yaşam beklentisi, iş gücüne katılım konularında geçtiğimiz çeyrek yüzyılda oldukça hızla azalmıştır. Ancak bu durum toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin pek çok ülkede- zengin ülkelerde

bile- devam ettiği gerçeğini değiştirmemektedir. Raporu göre cinsiyetler arası en önemli farklar; “kız çocuklarının ve kadınların yüksek ölüm oranları”, “kız çocuklarının eğitimine dair eşitsizlikler”, “ekonomik fırsatlara eşitsiz erişim” ve “hane halkında ve toplumda söz hakkında farklılıklar” konularında devam etmektedir (Dünya Kalkınma Raporu, 2012):

Raporu göre; “Birçok düşük ve orta gelirli ülkelerde kadınlar, zengin ülkelerdeki hemcinslerine göre, erkeklere oranla daha çok ölüyor”. “Genel gelişmelere rağmen, birçok Sahra altı ülkelerinde ve Güney Asya'nın bazı bölümlerinde yaşayan dezavantajlı nüfuslarda, ilk ve orta öğretimde kız çocuklarının okullaşma oranı erkek çocuklarından çok düşük kalıyor”. “Kadınların ücretsiz ev işçisi olarak veya enformel sektörde çalışma ihtimalleri erkeklere göre daha yüksek. Kadın çiftçiler, erkeklerden daha küçük aralarda ve daha az kar getiren hasatlarda çalışma eğilimindedir. Kadın girişimciler daha küçük şirketlerde ve daha az kâr getiren sektörlerde faaliyet gösteriyorlar. Sonuç olarak, her yerde kadınlar erkeklerden daha az kazanma eğiliminde oluyor”. “Birçok ülkede kadınların, özellikle yoksul kadınların, kararlar üzerinde daha az söz hakkı ve hane halkının kaynakları üzerinde daha az kontrolü var. Birçok ülkede, kadınlar formel siyasete erkeklerden daha az katılıyor ve siyasetin yüksek kademelerinde yetersiz temsil ediliyor” Dünya Kalkınma Raporu, 2012: 2).

Dolayısıyla ülkeler arasında ekonomik göstergeler, demokrasi ya da diğer gelişmişlik göstergeleri bakımından farklılıklar olsa da, toplumsal cinsiyet temelindeki eşitsizliklere bütün ülkelerde rastlandığına dair kabule dayanan bu çalışmada amaçlanan nokta, eşitsizliklerin nasıl giderileceğine ilişkin bir değerlendirme yapmaktan çok, bu eşitsizlikleri yaratan ya da yaratılmasına etki eden unsurların/göstergelerin neler olduğunu tespit etmektir. Bu eşitsizliklerin tespit edilmesi noktasında bu çalışmada demokrasi göstergesi olarak Ekonomist Dergisi Intelligence Unit tarafından hazırlanan Demokrasi Endeksi, küreselleşme göstergesi olarak da KOF İsviçre Ekonomi Araştırmaları Enstitüsü tarafından hazırlanan Küreselleşme Endeksi kullanılmıştır. Kuşkusuz ülkelerin demokrasi ve küreselleşme seviyelerini ölçek için oluşturulmuş ve yukarıda adı geçen endeksler dışında da endeksler (Dış Politika Küreselleşme Endeksi, CSGR Küreselleşme Endeksi, Maastricht Küreselleşme Endeksi, Polity Demokrasi Endeksi, Freedom House Demokrasi Endeksi gibi) kullanılmaktadır ve kullanılan endekse bağlı olarak elde edeceğimiz veri ve veriden çıkarılacak bulgu da değişebilecektir. Çünkü her endeksin hesaplamaya dâhil ettiği boyutlar farklılaşabilmektedir. Dolayısıyla bu çalışmada bir ülkenin demokrasi ve küreselleşme göstergesinin verilen endeksler üzerinden analize dâhil edilmiş olması bu çalışmanın kısıtı olarak değerlendirilebilir.

Çalışmada öncelikle Cinsiyet Temelli Gelişme Endeksi, Demokrasi Endeksi, Küreselleşme Endeksi ve Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla konularında bilgi verilecek,

ÜLKELERİN KÜRESELLEŞME DEMOKRASİ VE EKONOMİK BÜYÜKLÜK GÖSTERGELERİ İLE CİNSİYET TEMELLİ GELİŞME ENDEKSİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

devam eden kısımda çalışmanın yöntemi, veri toplam süreci ve çalışmadan elde edilen bulgular anlatılacak ve nihayet bulguların değerlendirilmesi kısmıyla birlikte çalışma sonlandırılacaktır.

I-CİNSİYET TEMELLİ GELİŞME ENDEKSİ

İnsani Gelişme Endeksi (Human Development Index)⁴, bir ülkenin gelişimi değerlendirilirken sadece ekonomik büyümenin değil, insanların ve onların yapabilirliklerinin nihai ölçüt olması gerektiğini vurgulamak için oluşturulmuştur. İnsani Gelişme Endeksi, kişi başına düşen gayrisafi milli gelir düzeyi aynı olan iki ülkenin nasıl olup da farklı insani gelişim çıktıklarına ulaştığını sorgulamak için olduğu gibi, ulusal politika tercihlerini sorgulamak için de kullanılabilir. Bu zıtlıklar hükümet politikalarının öncelikleri hakkında tartışmaya da yol açabilmektedir.

İnsani Gelişme Endeksi, temel insani gelişim boyutlarındaki ortalama başarının bir ölçüm özeti: Uzun ve sağlıklı bir yaşam, Bilgili olma ve Makul yaşam standardına sahip olma. İnsani Gelişim Endeksi, bu üç boyutun her biri için normalleştirilmiş endekslerin geometrik ortalamasıdır.

Sağlık boyutu en az 20 en çok 85 yıl değerleri kullanılarak ölçülen İnsani Gelişme Endeksi, tahmini yaşam süresi ile değerlendirilmektedir. İnsani Gelişme Endeksinin eğitim bileşeni 25 yaşındaki yetişkinlerin kaç yıl okula gittikleri ile okula başlayan çocukların kaç yıl gitmeleri beklendiğinin ortalaması alınarak ölçülmektedir. Eğitim süresinin ortalaması veri tabanında mevcut olan sayım ve anketlerden elde edilen eğitimsel kazanıma dayalı olarak UNESCO İstatistik Enstitüsü tarafından tahmin edilmektedir. Beklenen eğitim süresi tahminleri tüm eğitim düzeylerindeki yaşa bağlı kayıtlara dayanmaktadır. Bu gösterge UNESCO İstatistik Enstitüsü tarafından oluşturulmuştur. Beklenen eğitim süresi en çok 18 yıldır. Göstergeler en az 0 ve en çok istenen değerler olan, sırasıyla, 15 ve 18 kullanılarak normalleştirilmiştir. İki gösterge birleştirilip aritmetik ortalama kullanılarak tek bir eğitim endeksine dönüştürülmüştür.

Yaşam standardı boyutu kişi başına düşen gayri safi milli hâsıla ile ölçülmektedir. Temel asgari gelir 100\$ (satın alma gücü paritesi) ve azami gelir ise 75000\$'dır (satın alma gücü paritesi). 100\$ olarak belirlenen kişi başına düşen asgari gayri safi milli hâsıla değeri, ekonomilerdeki resmi verilere yansımaya ve asgariye yakın ölçülmemiş önemli miktardaki nafaka ve pazar dışı üretim ile meşrulaştırılmaktadır. İnsani Gelişme Endeksi, artan gayri safi milli hâsıla ile gelirin öneminin azalmasını göstermek için gelir logaritması kullanır. Üç İnsani Gelişme Göstergesi, boyut endekslerinin skorları daha sonra geometrik ortalama kullanılarak tek bir bileşik endekse kümelendirir.

ÜLKELERİN KÜRESELLEŞME DEMOKRASİ VE EKONOMİK BÜYÜKLÜK GÖSTERGELERİ İLE CİNSİYET TEMELLİ GELİŞME ENDEKSİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Cinsiyet Temelli Gelişme Endeksi ise insani gelişme ölçütleri açısından kadın erkek arasındaki eşitsizliği ölçmek için geliştirilmiş olan bir endekstir (Uğuz ve Topbaş, 2014:492).

Cinsiyet Temelli Gelişme Endeksi (Gender Development Index)⁵ üç temel insani gelişim boyutunun insani gelişim başarılarındaki cinsiyet boşluğunu ölçmektedir: kadın ve erkek için tahmini yaşam süresi ile ölçülen sağlık; çocuklarda kızlar ve erkekler için tahmin edilen eğitim süresi ve 25 yaş ve üzeri yetişkin kadın ve erkekler için ortalama eğitim süresi ile ölçülen eğitim; kadın ve erkek için kazanılan gelir ile ölçülen ekonomik kaynakları yönetmek.

Cinsiyet Temelli Gelişme Endeksi, İnsani Gelişme Endeksi'ndeki metodolojinin aynısını kullanır. Beklenen yaşam süresi için asgari ve azami değerlerin farklılık göstermesi dışında temel direkler de aynıdır (kadınlar için asgari 22.5 yıl ve azami 87.5 yıl; erkekler için ise asgari 17.5 yıl ve azami 82.5 yıl). Gereğe kadınların biyolojik olarak erkeklerden ortalama 5 yıl yaşam süresi avantajına sahip olmalarının dikkate alınmasıdır.

Ülkeler, İnsani Gelişme Endeksi'ndeki cinsiyet eşitliklerinden kesin sapmalara dayanarak sıralanmıştır. Bu demektir ki, sıralama kadınlara zarar veren cinsiyet boşluklarını olduğu kadar erkeklere zarar veren cinsiyet boşluklarını da eşit olarak göz önünde bulundurmıştır.

Cinsiyet Temelli Gelişme Endeksi insani gelişimdeki cinsiyet boşluklarının yaygın olduğunu ortaya çıkarmıştır. Ortalama olarak, küresel düzeyde, kadın İnsani Gelişme Endeksi değeri erkek İnsani Gelişme Endeksi değerinden %8 düşüktür ancak eşitsizlikler ülkeler, insani gelişim grupları ve bölgeler bazında mevcuttur. Ülkeler genelinde İnsani Gelişme Endeksi cinsiyet boşlukları değerleri %0 ile %40 arasında seyretmektedir. İnsani Gelişme Endeksi cinsiyet boşlukları değerleri “Çok Yüksek İnsani Gelişim Endeksi Grubu’nda daha küçük olma eğilimi göstermektedir ve “Düşük İnsani Gelişim Endeksi Grubu’na doğru gittikçe genişlemektedir. Bölgeler bazında – OECD ülkelerinde 3.6 ile en düşüktür, bunu Latin Amerika ve Karayipler bölgesi (%3.7) ve Güney Asya takip eder (%17). Ancak unutmamak gerekir ki, Cinsiyet Temelli Gelişme Endeksi değeri hiç bir ülke için İnsani Gelişme Endeksi değerinden büyük olamaz. Çünkü her ülke ele alınan en az bir unsurda mutlak bir cinsiyet boşluğuna sahiptir (Bardhan ve Klasen, 1999: 988)

II) KÜRESELLEŞME DEMOKRASİ VE EKONOMİK BÜYÜKLÜK GÖSTERGELERİ

A- Demokrasi Endeksi (Democracy Index)⁶

Literatürde ülkelerin demokrasi seviyelerini ölçmek için farklı endeksler kullanılmaktadır. Bu endekslerden öne çıkanlar Polity Demokrasi Endeksi, Freedom House Demokrasi Endeksi ve The Economist Intelligence Unit Demokrasi Endeksi'dir (Kalaycı ve Adtan, 2012:201). Ancak bu endeksler içinde günümüzde en çok referans alınanı, diğerlerine göre daha kapsamlı ve uluslararası yetkinliğe sahip akademisyenlere yaptırılmış olan The Economist Intelligence Unit Demokrasi Endeksi'dir (Gün, 2013: 4).

Economist Intelligence Unit'in tarafından yapılan Demokrasi Göstergesinde, gösterge değerleri esasında ülkeler Tam Demokrasiler, Kusurlu Demokrasiler, Karma Rejimler ve Otoriter Rejimler olarak dört grupta incelenmektedir.

Tam Demokrasiler kategorisine giren ülkelerde kuvvetler ayrılığı ilkesi geçerli ve etkin, basın ve yargı bağımsız, temel hak ve özgürlükler garanti altındadır. Bu ülkelerde demokrasinin gelişmesine olanak veren bir siyasal kültür vardır. Kusurlu Demokrasiler kategorisinde bulunan ülkelerde tam demokrasi kategorisinde bulunan ülkelerin aksine demokrasinin gelişmesine imkân veren bir siyasal kültürün varlığından bahsedilemez. Bundan kaynaklı olarak bazı yönetsel sorunlar ve düşük düzeyli bir siyasal katılımın varlığından söz edilebilir. Ancak kusurlu demokrasiler kategorisinde bulunan ülkelerde demokrasinin temel unsurlarından olan belli zamanlarda tekrarlanan, muhalefetin iktidar olma şansını olduğu özgür ve adil seçimler yapılmaktadır. Temel hak ve hürriyetler garanti altında olsa da kimi zaman basın özgürlüğü ihlalleri de görülebilmektedir. Karma Rejimler kategorisinde yer alan ülkelerde ise çoğu zaman seçimlerin özgür ve adil bir ortamda gerçekleşmesini engelleyen önemli düzensizlikler görülebilmektedir. Muhalefet partileri hükümetin baskısı altında kalabilmektedirler. Bu ülkelerde siyasal katılım, hükümetin işleyişi ve siyasi kültürde ciddi zayıflıkların mevcut olduğu ileri sürülebilir. Basın ve yargı kimi zaman baskı ya da yönlendirme altında kalabilir. Tüm bunlarla birlikte bu ülkelerde sivil toplum da zayıftır. Nihayet Otoriter Rejimler içerisinde yer alan ülkelerde ise siyasal çoğulculuğun ciddi şekilde sınırlandırıldığı hatta kimi zaman da olmadığı ileri sürülebilir. Eğer bu ülkelerde seçimler yapılıyorsa da bu seçimlerin adil ve özgür olduğunu iddia etmek oldukça güçtür. Demokrasinin gelişimini destekleyen bir siyasal kültürden bahsedilemeyeceği gibi temel hak ve özgürlüklerin kısıtlanması ya da ortadan kaldırılması durumlarında da toplumda bir umursamazlığın var olduğu söylenebilir. Muhalefet edebilme olanağı ya yoktur ya da oldukça sınırlıdır. Basın genelde devlete aittir ve iktidardaki gruplar tarafından kontrol edilmektedir. Yargı bağımsız değildir.

B- KOF Küreselleşme Endeksi (KOF Index of Globalization)⁷

Küreselleşmeyi farklı boyutlar ve eksenler üzerinden ölçmek üzerine kurgulanan ve 2000'li yıllardan itibaren yıllar içinde farklı isimlerle karşımıza çıkan çok sayıda küreselleşme endeksi bulunmaktadır. Bu bağlamda yıllar ve değişik isimler adı altında ortaya çıkan endekslerden bazıları şunlardır: 2001 KFP (A.T. Kearney/Foreign Policy Globalization Index) Küreselleşme Endeksi; 2002 KOF Küreselleşme Endeksi, 2004 CSGR (The Centre for the Study of Globalisation and Regionalisation) Küreselleşme Endeksi, 2008 MGI (The Maastricht Globalisation Index), 2010 NGI (New Globalization Index), 2012 PBGI (Person-Based Globalization Index) (Martens vd., 2015: 218). Ancak, küreselleşmeyi ölçmeyi amaçlayan tüm bu endeksleri içerisinde küreselleşmenin sosyal ve siyasal boyutlarını da ölçüme dahil etmesi bakımından KOF Küreselleşme Endeksi, diğer küreselleşme endekslerine göre daha kapsamlı ve küreselleşmeyi en iyi ölçen endeks olarak kabul edilmektedir (Samimi, 2012: 30).

KOF İsviçre Ekonomi Enstitüsü⁸ tarafından hazırlanan Küreselleşme Göstergesi ilk kez 2002 yılında Axel Dreher tarafından oluşturularak yine Axel Dreher tarafından 2006 yılında yayımlanmış ve 2008 yılında da Dereher, Gaston ve Martens tarafından güncelleştirilerek detayları ile tanımlanmıştır. Clark (2000), Norris (2000) ve Keohane ve Nye (2000) nin de çalışmalarını takiben Küreselleşme Endeksinde küreselleşme, kıtalar arası mesafelerde yer alan sermaye, mal, bilgi, fikir ve insan gibi aktörler arasındaki uluslararası akıslara aracılık etmek ve bu akısları yönetmek amacıyla bir bağlantı kurma süreci olarak tanımlanmıştır. Bu bağlamda küreselleşme, ulusal sınırları aşan ve aşındıran, ulusal yönetimleri, teknolojileri, ekonomileri ve kültürleri birleştiren ve karmaşık bağımlılık ilişkileri yaratan bir süreçtir. KOF Küreselleşme Endeksi küreselleşmenin ekonomik, sosyal ve siyasal boyutlarını kapsamaktadır.

Ekonomik küreselleşme Cari Akımlarla İlgili Veriler ve Kısıtlamalar üzerinden analiz edilmektedir. Cari Akımlarla İlgili Veriler, Ticaret Verileri; Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve Stoklar; Portföy Yatırımları ve Yabancılara Gelir Ödemeleri üzerinden elde edilmektedir. Ticaret Verileri; brüt yurtiçi ürünün payı olarak ölçülen ithal ve ihraç mallar ve hizmetlerin bir özetidir. Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve Stoklar; Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla yüzdesi halinde giren ve çıkan Doğrudan Yabancı Yatırım stoku özetidir. Portföy Yatırımları; portföy yatırım aktifleri ve portföy yatırım borçları stoklarının bir özetidir. Yabancılara Gelir Ödemeleri ise ülke sakini olmayan işçilere ödenen personel tazminatı ve yatırım geliri (doğrudan yatırım ödemeleri, portföy yatırımı, diğer yatırımlar)

ÜLKELERİN KÜRESELLEŞME DEMOKRASİ VE EKONOMİK BÜYÜKLÜK GÖSTERGELERİ İLE CİNSİYET TEMELLİ GELİŞME ENDEKSİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

anlamına gelir. Maddi olmayan varlıkların kullanımından gelen gelir hariç tutulmuştur. Kısıtlamalarla ilgili veriler⁹; İhracat Üzerindeki Gizli Engeller, Ortalama Tarife Oranları, Uluslararası Ticaret Üzerindeki Vergiler/Mevcut Gelir Yüzdesi ve Sermaye Hesabı kısıtlamaları üzerinden analiz edilmektedir.

Sosyal küreselleşme, Kişisel İletişim Bilgileri, Bilgi Akışı Verileri ve Kültürel Yakınlaşma Verileri üzerinden analiz edilmektedir. Kişisel İletişim Bilgileri; Telefon Trafığı, Transferler, Uluslararası Turizm, Yabancı Nüfus ve Uluslararası Mektuplaşma başlıklarını içermektedir. Uluslararası ses trafiği, uluslararası gelen ve giden telefon trafiğinin (kişi başına dakika olarak) bir özetidir. Sabit ve mobil trafik mevcut olmadığında sabit trafik kullanılır. Transferler; ülkeye giren ve çıkan malların, hizmetlerin, gelirin veya karşılıksız olan mali maddelerin özetidir. Uluslararası Turizm, nüfusa payda olarak uluslararası turistlerin giriş ve çıkışlarının özetidir. Yabancı nüfus, bir ülkedeki yabancıların veya ikamet edip de yabancı doğumlu olanların sayıdır. Uluslararası Mektuplaşma kişi başına gönderilen ve alınan uluslararası mektup sayısıdır. Bilgi Akışı Verileri; İnternet kullanan nüfus, televizyon sayısı ve günlük gazete ticareti verilerini analiz etmektedir. İnternet kullanıcıları dünya çapında internet ağına erişimi olan kişilerdir. Televizyon Sayısı bir televizyon seti olan hane halkı payıdır. Günlük Gazete Ticareti, GSYİH yüzdesi olarak gazetelerde ve süreli yayınlardaki ithalat ve ihracatın özetidir. Veri Birleşmiş Milletler İstatistik Birimi tarafından sağlanmıştır ve Birleşmiş Milletler Dünya Ticaret Yıllığı'ndakilerle uyumludur. Kültürel Yakınlaşma Verileri; McDonald's Restoran Sayısı, Ikea Mağazaları Sayısı ve Kitap Ticareti verilerini analiz etmektedir. Kitap Ticareti, GSYİH yüzdesi olarak kitaplar ve kitapçıklardaki ithalat ve ihracatın özetidir. Veri, Birleşmiş Milletler İstatistik Birimi tarafından sağlanmıştır ve Birleşmiş Milletler Dünya Ticaret Yıllığı'ndakilerle uyumludur.

Siyasi küreselleşme ise ülkelerdeki Konsolosluk Sayısı, Uluslararası Organizasyonlara Üyelik ve Uluslararası Anlaşmalar verileri üzerinden analiz edilmektedir. Ülkedeki Konsolosluk Sayısı bir ülkedeki elçiliklerin kesin sayıdır. Uluslararası Organizasyonlara Üyelik, uluslararası hükümetler arası örgütlerin kesin sayısıdır. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararlarına Katılım kişi başına Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi görevlerine katılan personel sayısıdır. Uluslararası Anlaşmalar, 1945'ten itibaren iki veya daha fazla ülke tarafından imzalanan ve her ülkenin en yüksek yargı organı tarafından tasdik edilen herhangi bir belgedir. Tasdik edilmemiş anlaşmalar veya takip edilen faaliyetler ve ekler dâhil edilmemiştir. İmzalanan ve tasdik edilen anlaşmaların dahil edilmesi için Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği'ne bırakılmış olması gerekir.

C-Ekonomik Büyüklük Göstergesi (The Gross Domestic Product)

Ekonomik gelişmeyi ve artan insan refahını ölçmek için kullanılan geleneksel ölçü birimi kişi başına düşen Gayri Safi Yurtiçi Hâsıladır (Despotis, 2005: 385).

Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla bir ülkenin sınırları içinde bir dönemde üretilen katma değerdir. (TCMB-Terimler Sözlüğü). Bir başka ifadeyle, bir ekonomide yerleşik olan üretici birimlerin belli bir dönemde, yurtiçi faaliyetleri sonucu yaratmış oldukları tüm mal ve hizmetlerin değerleri toplamından bu mal ve hizmetlerin üretiminde kullanılan girdiler toplamının düşülmesi sonucu elde edilen değerdir (TUİK, 2012) ve gayri safi yurt içi hâsıla; bir ekonominin bir yıllık dönemde kendi yurt içi imkanları ile ulaşabileceği üretim gücünü gösterir. (Savcı ve Badem, 2012: 56).

III- YÖNTEM VE VERİ

Bu çalışmanın temel amacı, ülkelerin küreselleşme, demokrasi ve ekonomik büyüklük göstergelerinin Cinsiyet Temelli Gelişme Endeksi üzerindeki etkisini belirlemektir. Bunun yanında bir ülkenin küreselleşme düzeyini ifade eden ve küreselleşme endeksinin üç alt başlığı olan ekonomik, sosyal ve politik küreselleşme endekslerinin Cinsiyet Temelli Endeksi üzerindeki etkisi de analiz edilmiştir.

İkincil verilere dayalı olarak yapılan bu nicel çalışmada regresyon analizinden yararlanılmıştır. Analizlerde, çalışma amacına uygun olarak, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından hazırlanan Cinsiyet Temelli Gelişme Endeksi bağımlı değişken, Ekonomist Dergisi tarafından hazırlanan Demokrasi Endeksi, KOF İsviçre Ekonomi Araştırmaları Enstitüsü tarafından hazırlanan Küreselleşme Endeksi ve alt boyutları ile ülkelerin Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla göstergesi bağımsız değişken olarak kullanılmıştır.

Ekte listesi verilen ve toplam 143 ülkeye ait 2013 yılı verisinin kullanıldığı çalışmada göz önünde bulundurulmuş değişkenlerin kodları ve veri kaynakları aşağıdaki Tablo 1'de verilmiştir. Çalışmada kullanılan tüm veriler internet üzerinden elde edilmiştir. Analizlere dâhil edilen ülkelerin seçiminde güncel, ulaşılabilir ve güvenilir veriye sahip olmaları kriterleri dikkate alınmıştır.

ÜLKELERİN KÜRESELLEŞME DEMOKRASİ VE EKONOMİK BÜYÜKLÜK GÖSTERGELERİ İLE CİNSİYET TEMELLİ GELİŞME ENDEKSİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Tablo: 1
Çalışmada Kullanılan Değişkenler ve Veri Kaynakları

Değişken	Kod	Veri Kaynağı
Cinsiyet Temelli Gelişme Endeksi	GDI	United Nations Development Programme Human Development Reports
Gayri Safi Yurt içi Hasıla	GDP	The World Bank World Development Indicators
Demokrasi Endeksi	DMK	The Economist Intelligence Unit
Küreselleşme Endeksi	GLB	KOF Index of Globalization, KOF Swiss Economic Institute
Ekonomik Küreselleşme Endeksi	Ekonomik	KOF Index of Globalization, KOF Swiss Economic Institute
Sosyal Küreselleşme Endeksi	Sosyal	KOF Index of Globalization, KOF Swiss Economic Institute
Politik Küreselleşme Endeksi	Politik	KOF Index of Globalization, KOF Swiss Economic Institute

Tablo: 1’de görüleceği üzere ülkelerin; Cinsiyet Temelli Gelişme Endeksi Birleşmiş Milletler Kalkınma Programından, Gayri Safi Yurtiçi Hasılası Dünya Bankası Dünya Gelişme Göstergelerinden, Demokrasi Endeksi Economist Dergisi Intelligence Biriminden ve Küreselleşme Endekslerinin tümü KOF İsviçre Ekonomi Araştırmaları Enstitüsünden kesinleşmiş en güncel veriler (2013 yılı) dikkate alınarak toplanmıştır.

ÜLKELERİN KÜRESELLEŞME DEMOKRASİ VE EKONOMİK BÜYÜKLÜK GÖSTERGELERİ İLE CİNSİYET TEMELLİ GELİŞME ENDEKSİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

IV- BULGULAR

Çalışmada kullanılan değişkenlere ait minimum, maksimum, ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo: 2
Değişkenlere Ait Tanımlayıcı İstatistikler

Değişkenler	Minimum	Maksimum	Ortalama	Standart Sapma
<i>GDI</i>	1,00	148,00	74,05	43,27
<i>GDP</i>	226,46	110664	15906	21808,93
<i>DMK</i>	1,49	9,93	5,82	2,12
<i>GLB</i>	30,62	91,30	60,41	15,86
<i>Ekonomik</i>	21,79	95,69	62,51	16,41
<i>Sosyal</i>	15,98	91,54	51,48	22,62
<i>Politik</i>	26,37	97,52	72,81	16,84

Tablo 2’de çalışmada kullanılan değişkenlere ait ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum değerleri verilmiştir. Örneklem içindeki ülkelerden en düşük olan GDI 1.00 puan ile Slovakya’ya aitken en yüksek GDI 148,00 puan ile Afganistan’a aittir¹⁰. Örneklem içindeki ülkelerden en düşük GDP 226,46 \$ ile Malawi’ye, en yüksek GDP 110664\$ ile Lüksemburg’a aittir. DMK puanları açısından 1,49 ile en düşük puana Orta Afrika Cumhuriyeti sahipken en yüksek puana Norveç sahiptir. Söz konusu ülkeler içinde 30,62 ile en düşük GLB puanına sahip ülke Afganistan iken en yüksek puan 91,30 ile İrlanda’ya aittir. Bunlarla birlikte, örneklem içindeki ülkelerden, küreselleşme endeksinin alt boyutlarından olan Ekonomik Küreselleşme düzeyleri açısından ilk sırada Singapur (95,69) ve son sırada Burundi (21,79); Sosyal Küreselleşme düzeyleri açısından ilk sırada Avusturya (91,54) ve son sırada Kongo Demokratik Cumhuriyeti (15,98); Politik Küreselleşme düzeyleri açısından ise ilk sırada İtalya (97,52) ve son sırada Bhutan (26,37) bulunmaktadır.

ÜLKELERİN KÜRESELLEŞME DEMOKRASİ VE EKONOMİK BÜYÜKLÜK GÖSTERGELERİ İLE CİNSİYET TEMELLİ GELİŞME ENDEKSİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Tablo: 3
Regresyon Testi Sonuçları

<p><i>Model I: $GDI = \beta_0 + \beta_1 GLB + \beta_2 DMK + e$</i> <i>Model II: $GDI = \beta_0 + \beta_1 GDP + \beta_2 GLB + \beta_3 DMK + e$</i></p>		
Bağımsız Değişkenler	I	II
β_0	183,002 (15,647)***	184,560 (12,488)***
<i>GDP</i>	-	2,313E-5 (0,122)
<i>GLB</i>	-1,321 (-5,275)***	-1,310 (-4,200)***
<i>DMK</i>	-4,856 (-2,614)***	-5,283 (-2,776)***
<i>F Testi</i>	48,849***	32,564***
<i>R²</i>	0,425	0,431
<i>Adj-R²</i>	0,417	0,418
<i>N</i>	143	143

Not: Parantez içi değerler t değerlerini ve *** ise istatistiksel olarak % 1 düzeyindeki anlamlılığı ifade etmektedir.

Tablo: 3' te yer alan model I sonuçlarına göre Küreselleşme Endeksi (GLB) ve Demokrasi Endeksi (DMK)'in ülkelerin GDI sıralaması üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Buna göre ülkelerin demokrasi ve küreselleşme seviyeleri ile ülkelerin GDI sıralaması ters yönlü ilişkilidir. Diğer bir ifade ile demokrasi seviyesi ve küreselleşme seviyesi arttığında ile ülkenin GDI sıralaması büyümektedir. Model II'de ise GLB ve DMK ek olarak açıklayıcı değişken GDP eklenmiştir. Bu model sonuçlarında göre ülkelerin GDP düzeyinin GDI üzerinde istatistiksel olarak anlamlı etkisinin olmadığı buna karşın Model I'de olduğu gibi Küreselleşme Endeksi (GLB) ve Demokrasi Endeksi (DMK)'in ülkelerin GDI sıralaması üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Buna göre ülkelerin demokrasi ve küreselleşme seviyeleri arttığında ülkelerin GDI sıralaması ters yönlü ilişkilidir. Dolayısıyla demokrasi seviyesi ve küreselleşme seviyesi yüksek olan ülkelerin GDI' da ilk sıralarda yer almaktadır.

ÜLKELERİN KÜRESELLEŞME DEMOKRASİ VE EKONOMİK BÜYÜKLÜK GÖSTERGELERİ İLE CİNSİYET TEMELLİ GELİŞME ENDEKSİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Tablo :4
Regresyon Testi Sonuçları

<i>Model III: $GDI = \beta_0 + \beta_1 \text{Ekonomik} + \beta_2 \text{Sosyal} + \beta_3 \text{Politik} + e$</i>	
Bağımsız Değişkenler	III
β_0	139,345 (6,705)***
Ekonomik	-0,350 (-1,189)
Sosyal	-1,061 (-4,615)***
Politik	0,147 (0,659)
F Testi	30,141***
R²	0,416
Adj-R²	0,402
N	141

Not: Parantez içi değerler t değerlerini ve *** ise istatistiksel olarak %1 düzeyindeki anlamlılığı ifade etmektedir.

Tablo:4’de yer alan model de GDI değişkenini açıklamak için küreselleşme endeksinin 3 alt başlığı olan ekonomik, sosyal ve politik küreselleşme endeksleri kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre ekonomik ve politik küreselleşme endeksleri GDI üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip olmaz iken sosyal küreselleşme değişkeni GDI üzerinde etkilidir. Söz konusu katsayı negatif olduğu için ülkelerin sosyal küreselleşme düzeyi ile ülkelerin GDI sıralamasının ters yönlü ilişkili olduğu ifade edilebilir. Buna ülkelerin sosyal küreselleşme endeksleri arttığında ülkelerin GDI sıralaması küçülmekte diğer bir ifade ile iyileşmekte ve ilk sıralara yükselmektedir.

SONUÇLAR

Çalışmadan elde edilen bulgular göstermektedir ki, Küreselleşme Endeksi ve Demokrasi Endeksi ülkelerin Cinsiyet Temelli Gelişme Endeksi sıralaması üzerinde etkilidir. Buna göre ülkelerin demokrasi ve küreselleşme seviyeleri ile ülkelerin Cinsiyet Temelli Gelişme Endeksi sıralaması ters yönlü bir ilişki içindedir. Diğer bir ifade ile bir ülkenin demokrasi seviyesi ve küreselleşme seviyesi arttığında o ülkenin Cinsiyet Temelli Gelişme Endeksi sıralaması da küçülmekte yani sıralamada ileri doğru gitmektedir. Buradan çıkan temel sonuç, bir ülkenin küreselleşme ve demokratikleşme seviyesi arttıkça erkekler ile kadınlar arasındaki eşitsizliklerin azaldığı ve kadın eşitsizliği durumuna diğer ülkelere göre daha az rastlandığıdır. Çünkü bir ülke Cinsiyet Temelli Gelişme Endeksinde ilk sıralarda ise o ülkede temel insani göstergeler açısından kadın-erkek arasındaki farklılıklar o derece azdır.

Dolayısıyla bir ülkenin demokrasi seviyesini belirleyen Demokrasi Endeksi çerçevesinde tam ve kusurlu demokrasiler kapsamına giren ülkeler için, kadın ve erkek eşitliği noktasında karma rejimler ve otoriter rejimlere göre daha olumlu değerlendirmeler yapılabileceği ve kadın erkek eşitliğinin görece de olsa sağlanabildiği ileri sürülebilir.

Bu noktada kadın erkek eşitliği meselesine ilişkin olarak, özellikle tam ve kusurlu demokrasilerin, Fransız İhtilali'nin getirmiş olduğu eşitlik ve özgürlük kavramlarını merkeze almış olmasının öneminden bahsetmek gerekmektedir. Bu eksenden meseleye bakıldığında, demokrasinin sadece bir yönetim şekli olmadığını ifade etmek gerekir. Çünkü demokrasilerde devlete vatandaşlık bağı ile bağlı olan her kişi, cinsiyeti, yaşı, etnisitesi, dini gibi ayırt edici özellikleri dışarıda tutularak, demokratik olmayan sistemlerin sağlamadığı ve/veya sağlayamayacağı pek çok temel hakka sahip olmaktadır. Ancak bu noktada bu hakların sadece de jure olarak var olması önemli değildir ve özellikle tam demokrasilerde bu haklar etkin olarak yürürlüğe konarak uygulamada vatandaşlar için ulaşılabilir bir özellik göstermektedir. Bununla birlikte, demokrasilerde yine özellikle kişinin cinsiyeti kendisine sağlanan kişisel özgürlük alanını sınırlamaz. Çünkü demokrasi vatandaşlarına diğer yönetim biçimlerinden daha geniş bir kişisel özgürlük alanı sağlar ve bu özgürlüğe sahip olanın temel belirleyeni vatandaşlıktır. Vatandaşın özgürlüğü devletin ve diğer bireylerin keyfi müdahalelerinden arındırılarak anayasal güvence altına alınmıştır ve bu güvencenin gereği de yerine getirilmektedir. Ayrıca bir kadının diğer alternatif yönetim biçimlerinden farklı olarak sadece demokrasilerde kendi temel çıkarlarını koruma imkân ve ihtimali bulunmaktadır. Çünkü demokrasiler vatandaşın seçme özgürlüğünü, hedefleri doğrultusunda hayatını şekillendirebilme şansını, tercihlerini, zevklerini, değerlerini, vaatlerini, inançlarını nasıl ve ne dereceye kadar tatmin edebileceğini belirleyen faktörleri

kontrol etmek noktasında geniş bir özgürlük ve fırsat sağlamaktadır (Dahl, 2001: 51-59). Dolayısıyla diğer biçimlerden ve sistemlerden farklı olarak demokrasilerde kadınlar vatandaş olarak -cinsiyetleri özelinde yapılan tüm ayırtırmalardan ya da ayrımcılıklardan bağımsız olarak-erkeklerle aynı haklara, fırsatlara ve özgürlük alanına sahip olabilecekler ve dolayısıyla bu durumda da erkek karşısında eşit bir statüye kavuşabileceklerdir.

Bununla birlikte bu çalışmada bir ülkenin küreselleşme düzeyi de o ülkedeki kadın erkek eşitliği noktasında bir referans değer olarak kabul edilmektedir. Dünya Kalkınma Raporunda da ifade edildiği gibi “*Bugünün küresel dünyasında ticaret serbestisi, ucuz bilginin ve iletişim teknolojilerinin yaygınlaşması gibi güçler; kadınları pazarlara ve ekonomik fırsatlara bağlayarak, kadınlar ve erkeklerin toplumsal cinsiyet ilişkileri hakkında tavır ve normlarını yeniden şekillendirerek ve ülkeleri toplumsal cinsiyet eşitliğini desteklemeye teşvik ederek toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini azaltacak potansiyele sahiptir. Fakat etkili yerel kamu eylemi olmaksızın bunların etkileri susturulacaktır*” (Dünya Kalkınma Raporu, 2012: 3). Burada özellikle küreselleşmenin sosyal boyutunun toplumsal cinsiyet eşitliğini desteklemeye yönelik bir katkısı olduğu iddia edilebilir. Küreselleşmenin sosyal boyutu ya da sosyal küreselleşme internet kullanıcıları yani dünya çapında internet ağına erişimi olan kişiler, kişi başına gönderilen ve alınan mektuplar (-e-mail), televizyon sayısı, günlük gazete, süreli yayınlar ve kitaplar, kişiler arası telefonlaşma trafiği gibi değişkenler üzerinden analiz edilmektedir. Dolayısıyla sosyal küreselleşme kadınların, bilgiye erişme noktasında televizyon, kitap, günlük gazete ya da süreli yayınlardan faydalanarak kendilerini geliştirebilmeleri, farkındalıklarını artırabilmeleri, toplumsal yaşamın içinde birey olarak var olabilmelerini destekleyen bir değişken olarak ele alınabilir. Kadınların bilgiye erişim, eriştikleri bilgiyi kullanma ve dünya gerçekleri üzerinden haberdar olmaları kadın erkek eşitliği noktasında kadınların statüsünü destekleyici bir gelişme olarak kabul edilebilir. Bu noktada ifade etmek gerekir ki, alternatif bilgilenme kaynaklarına erişim, modern temsili demokrasinin siyasi kurumlarından birisidir. Modern temsili demokrasilerde vatandaşların diğer bireylerden ve bilgi kaynaklarından (gazete, dergi, kitap, telekomünikasyon araçları gibi) alternatif ve bağımsız bilgi arama ve bilgiye erişme hakkı vardır. Bununla birlikte, alternatif ve tarafsız bilgiye erişmek noktasında gerekli olan bilgi kaynakları, bilginin tarafsızlığına müdahale edilebilmesi ihtimaline karşı yasalar tarafından etkin olarak korunmaktadır (Dahl, 2001: 90). Dolayısıyla küreselleşmenin sosyal boyutunun bir ülkedeki demokrasi derecesi ve yoğunluğuyla doğrudan bir ilişkisinin olduğu ileri sürülebilir. Sosyal anlamda küreselleşme ancak demokratik kurumların iyi işletildiği toplumlarda görülebilir ve bu tür toplumlar genel olarak kadın erkek eşitliği konusunda da diğerlerine kıyasla görece olarak daha iyi konumdadırlar. Zaten, Küreselleşme Endeksinin üç alt boyutuyla ele alındığı bu çalışmadan elde

ÜLKELERİN KÜRESELLEŞME DEMOKRASİ VE EKONOMİK BÜYÜKLÜK GÖSTERGELERİ İLE CİNSİYET TEMELLİ GELİŞME ENDEKSİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

edilen bulgular göstermektedir ki, Ekonomik ve Politik Küreselleşme Endeksleri ülkelerin Cinsiyet Temelli Gelişme Endeksi sıralaması üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip değilken; Sosyal Küreselleşme Endeksi o ülkenin Cinsiyet Temelli Gelişme Endeksi sıralaması üzerinde etkilidir. Söz konusu katsayı negatif olduğu için ülkelerin sosyal küreselleşme düzeyi ile ülkelerin Cinsiyet Temelli Gelişme Endeksi sıralamasının ters yönlü ilişkili olduğu ifade edilebilir. Buna göre, ülkelerin sosyal küreselleşme endeksleri arttığında ülkelerin Cinsiyet Temelli Gelişme Endeksi sıralaması küçülmekte diğer bir ifade ile iyileşmekte ve ilk sıralara yükselmektedir. Bu da o ülkelerde toplumsal cinsiyet eşitsizliği durumunun daha az rastlanır olduğunu göstermektedir.

Buna karşın çalışmadan elde edilen bulgulara göre, bir ülkenin Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla miktarı ile o ülkenin Cinsiyet Temelli Gelişme Endeksindeki sırası arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. Buradan hareketle bu çalışmanın ele aldığı örneklem ve zaman boyutunda bir ülkenin gelir düzeyi ile kadın-erkek eşitliği arasında ilişkinin olmadığı ileri sürülebilir. Söz konusu ilişkinin anlamlı olmaması, benzer gelir düzeyine sahip ülkelerin Cinsiyet Temelli Gelişme Endeksi sıralamasında büyük farklılık göstermesine bağlanabilir. Örneğin, 2013 yılı verilerine göre Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla düzeyi birbirine yakın olan Norveç'in Cinsiyet Temelli Gelişme Endeksindeki sırası 5 iken Katar'ın sırası 32'dir. Bu gerçek aslında kadın ve erkek arasındaki eşitlik meselesinin bir algı ya da yaklaşım meselesi olduğunun da göstergesidir. Kadını ve erkeği birey olarak gören ve vatandaş kimliği ile belirleyen ve bu bağlamda da insanı bütün ayırt edici özelliklerinin ötesinde tanımlayan toplumlar, kültürler, hukuk sistemleri ve siyasal sistemler kadın olmak ya da erkek olmak üzerinden bir ayrışma konusu yaratmazlar. Kuşkusuz bu durum o ülkenin yönetim şekli ve yönetim şekli ile harmanlanmış olan kültürel değerler sisteminin uzağında tanımlanamaz. Buradan da çıkan ana vurgu, ülkede var olan demokratik bir yönetim ve devamında toplumun hemen her zerresine işlemiş olan demokratik bir kültür algısının, kadın erkek eşitliği meselesi üzerinde inkâr edilemez bir etkisinin olduğudur. Dolayısıyla Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla düzeyi birbirine yakın olan Katar ile Norveç arasında, kadın erkek eşitliği noktasında ortaya çıkan farklılığının yorumlanmasında, Katarlı kadınların istihdam oranları ve elde ettikleri gelir ile yönettikleri ekonomik kaynaklar bakımından Norveçli kadınların gerisinde oldukları durumu göz önünde bulundurulmalıdır. Çünkü Cinsiyet Temelli Gelişme Endeksinin hesaplanmasındaki kriterlerden biri, kadın ve erkek için kazanılan gelir ile ölçülen ekonomik kaynakları yönetmek olduğuna göre, bu sonuç Katar'da kadınların erkeklere oranla çalışma yaşamına ve ekonomik kaynakların yönetilme sürecinde daha az dahil olduğunu göstermektedir. Bunun nedenleri kuşkusuz çeşitlendirilebilir ve farklı tartışmalara konu olabilir. Ancak bu noktada kadın olmaya atfedilen anlamlar ve kadından gerçekleştirilmesi beklenen roller ekseninde kültürler arasında bir

ÜLKELERİN KÜRESELLEŞME DEMOKRASİ VE EKONOMİK BÜYÜKLÜK GÖSTERGELERİ İLE CİNSİYET TEMELLİ GELİŞME ENDEKSİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

farklılaşma olduğu, mutlaka değinilmesi gereken bir gerçeklik olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla önemli olanın bir ülkenin hasıla düzeyi değil, bu hasıladan elde edilen gelirin kadınlar ve erkekler arasında nasıl dağıtıldı ya da dağıtılması gerektiğine yönelik algı olduğu ileri sürülebilir.

SONNOTLAR

¹ Bu çalışmada Türkçede en çok karşımıza çıktığı haliyle ve birbirinin yerine geçecek şekilde kimi zaman kalkınma kimi zaman da gelişme kavramı kullanılmıştır.

² Kalkınma ve büyüme kavramları farklı anlamlar içermektedir. Ancak gelişme kavramı ve kalkınma kavramı birbirlerinin yerine kullanılan kavramlardır. İngilizce karşılığı “development” olan kavram, Türkçeye kalkınma ya da gelişme olarak çevrilmiştir. Gelişme/kalkınma kavramı ekonomik büyüklük kavramından farklı olarak daha çok kalitatif özellikleri niteleyen bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır (Karataş ve Çankaya, 2010: 32). Kalkınma/gelişme kavramı ile en basit şekilde bir ekonomide üretim ve kişi başına gelirin artırılması yani ekonomik koşullarda gerçekleşen değişimler ve bu değişimlerin ne şekilde gerçekleştiği anlatılmaktadır (Akyüz ve Ertel, 1987: 151; Doğaner Gönel, 2013:5). Bir başka ifadeyle kalkınma kavramı niteliksel değişme esasında var olan gelişmeye işaret etmektedir. Bu durumda ekonomik kalkınma hem daha fazla çıktı hem de teknik ve kurumsal yapıdaki değişimleri, ekonomik ve toplumsal yapının yeniden düzenlenmesini, halkın değer yargılarında, dünya görüşünde ve davranış kalıplarındaki değişimleri ve eğitim seviyesindeki ve buna bağlı olarak beşeri sermayedeki artışı ve insani kaynaklardaki yükselişi de içeren çok geniş kapsamlı bir süreçtir (Akyüz ve Ertel, 1987: 151; Flammang, 1979: 50; Franko, 1992: 12; Arndt, 1989:3). Özetle kalkınma, bir toplumda ekonomik, toplumsal ve siyasal alanda arzu edilen her türlü değişme ve gelişme olarak tanımlanabilir (Gasper, 1995: 209).

³Örneğin ülkelerin 2013 yılı İnsani Gelişme Endeksi ve Cinsiyet Temelli Gelişme Endeksi sıralamaları için bkz: <http://hdr.undp.org/en/content/table-5-gender-related-development-index-gdi>

⁴ İngilizce orijinali için bkz: <http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi>

⁵ İngilizce orijinali için bkz: <http://hdr.undp.org/en/content/gender-development-index-gdi>

⁶ İngilizce orijinali için bkz: http://www.ihsnews.net/wp-content/uploads/2014/06/Democracy_Index_2013_WEB-2.pdf

⁷ İngilizce orijinali için bkz:

http://globalization.kof.ethz.ch/media/filer_public/2013/03/25/method_2013.pdf

⁸ Enstitü sayfası için bkz: <http://globalization.kof.thz.ch/>

⁹ İhracat Üzerindeki Gizli Engeller, Küresel Rekabet Raporu'nun “Ülkenizde tarife ve tarife dışı engeller ithal malların yurtiçi pazarında rekabet etme yeterliliğini önemli ölçüde düşürür mü?” şeklindeki anket sorusuna verilen cevaplara dayalıdır. Ortalama Tarife Oranları verisinde ortalama tarife oranı artarken ülkeler daha düşük derecelere atanırlar. Ortalama tarife oranı % 50'ye yaklaştıkça derece sıfıra doğru düşer. Uluslararası Ticaret Üzerindeki Vergiler/Mevcut Gelir Yüzdesi; ithalat vergilerini, ihracat vergilerini, ithalat veya ihracat tekellerinin karlarını, kur karlarını ve kur vergilerini içerir. Mevcut gelir; arazi satışından, maddi olmayan varlıklardan, hükümet stoklarından veya sabit sermaye varlıklarından alınan tüm vergiler ve (hibeler dışında) geri ödemesi olmayan tahsilatlardan veya hükümet dışı kaynakların sermaye transferlerinden sağlanan geliri kapsar. Ceza, harç, miras vergileri ve sermayeden alınan tekrarlanmayan resim ve harçları da kapsar. Sermaye Hesabı Kısıtlamaları Endeksi ise iki bileşene dayanır. 2002 yılından başlayarak bu alt bileşenler şu soruya dayanmaktadır: “Ülkenizdeki şirketlerin yabancıya ait

ÜLKELERİN KÜRESELLEŞME DEMOKRASİ VE EKONOMİK BÜYÜKLÜK GÖSTERGELERİ İLE CİNSİYET TEMELLİ GELİŞME ENDEKSİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

olması (1) Nadir midir? Azınlık hissesi ile sınırlı ve sıklıkla kilit sektörlerde yasaklanmış mıdır veya (2) Yaygın ve teşvik edilmekte midir?”. Endeks, IMF'nin 13 farklı sermaye kontrolünü içeren Kur Düzenlemeleri ve Kur Sınırlamaları Yıllık Raporuna dayalıdır.

¹⁰ GDI (Gender Development Index) puanının düşük olması halinde Cinsiyet Temelli Gelişme yüksek, GDI puanının büyük olması durumunda ise Cinsiyet Temelli Gelişme düşük olmaktadır.

KAYNAKÇA

AKYÜZ, M., ERTEL, N. (1987), Ansiklopedik Ekonomi Sözlüğü, Dünya Yayıncılık, İstanbul.

ARNDT, H. W. (1989), Economic Development: The History of An Idea, University of Chicago Press. Chicago.

BARDHAN, K., KLASSEN, S. (1999), “UNDP's Gender Related Indices: A Critical Review”, World Development, Vol. 27, No. 6, pp. 985-1010.

DAHL, R.A. (2001), Demokrasi Üstüne, Çev. B. Kadioğlu, Phoenix Yayınevi, Ankara.

DESPOTIS, Dimitris. (2005), “Measuring Human Development Via Data Envelopment Analysis: The Case of Asia and the Pacific”, OMEGA The International Journal of Management Science, Volume 33, Issue 5, pp. ss.385-390.

DOĞANER GÖNEL, F. (2013), Kalkınma Ekonomisi, Efil Yayınevi, Ankara.

DÜNYA BANKASI, Dünya Kalkınma Raporu 2012, Cinsiyet Eşitliği ve Kalkınma,

http://siteresources.worldbank.org/TURKEYINTURKISHEXTN/Resources/455687-1326810579697/WDR_MainMessage-tr.pdf (11.11.2015).

EROL DEMİRAY, Ece. (2011), “İnsani Gelişme Yaklaşımı Doğrultusunda Beşeri Kalkınmanın Boyutları: Gelişmekte Olan Ülkeler”, Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, Cilt 3, No 2, ss. 99-108.

FLAMMANG, Robert A. (1979), “Economic Growth and Economic Development; Counterparts or Competitors?”, Economic Development and Cultural Change, Vol. 28, No: 1, The University of Chicago Press, Chicago, pp. 47-61.

FRANKO, P.(1992), The Puzzle of Latin American Economic Development, Rowman & Littlefield Publishers, Maryland.

GASPER, D. (1995), “Kalkınma Ahlakı: Yeni Bir Alan mı? Yardım Ahlakına Özel Bir Atıfla, Kalkınma Ahlakının Kapsam ve Yapısına Bakış”, Piyasa Güçleri ve Küresel Kalkınma (Ed.) Renee Prendergast ve Frances Stewart, (Çev.) İdil ESER), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

GÜN, L. (2013), Demokrasi ve Büyümenin Arasındaki İlişki, Journal of Business Economics and Political Science, Vol 2, No3, pp: 1-10.

HACIOĞLU, D.M., HOBİKOĞLU HAYKIR, E. (2012) , “Cinsiyete Göre Gelişme Endeksi Çerçevesinde Kadın İstihdamının Ekonomik Değerlendirmesi: Türkiye Örneği” International Conference on Eurasian Economies, <http://avekon.org/papers/546.pdf> (15.11.2015)

HICKS, Douglas. (1997), “The Inequality-Adjusted Human Development Index: A Constructive Proposal”, World Development, Vol 25, No 8, pp.1283-1298

ÜLKELERİN KÜRESELLEŞME DEMOKRASİ VE EKONOMİK BÜYÜKLÜK
GÖSTERGELERİ İLE CİNSİYET TEMELLİ GELİŞME ENDEKSİ ARASINDAKİ
İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

KALAYCI, C., ADTAN, S. (2012), Demokrasi ve Dış Ticaret: OECD ve MENA Ülkeleri Örneği, TİSK AKADEMİ, No1, ss. 199-219.

KARATAŞ, M., ÇANKAYA, E. (2010), “İktisadi Kalkınma Sürecinde Beşeri Sermayeye İlişkin Bir İnceleme”, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl 2, Sayı 3, ss. 29-55

KAYNAK, M. (2011), Kalkınma İktisadi, Gazi Kitapevi, Ankara.

MARTENS, P., CASELLI, M., LOMBAERDE, P.D., FIGGE, L., SCHOLTE, J.A. (2015), “New Directions in Globalization Indices”, Globalizations, Vol 12, No 2, pp. 217 – 228

ÖZTÜRK, M., ÇETİN BAŞAK., I (2009), “Dünyada ve Türkiye’de Yoksulluk ve Kadınlar”, Jomal of Yasar University, Vol 3, No 11, pp. 2661-2698.

PRESTON, P. (2001), Reshaping Communications: Technology, Information and Social Change, Sage Publications, London.

SAMIMI, P., LIM, G.C., BUANG, A.A. (2012),”A Critical Review on Synthetic Globalization Indexes, International Journal of Fundamental Psychology and Social Sciences, Vol 2, No 1, pp. 28 -31.

SAVCI, M., BADEM, A.C, (2012), “Ulusal Muhasebede Aile (Hane Halkı) Muhasebesinin Rolü Ve Ulusal Muhasebe/Türkiye İstatistik Kurumu, (TÜİK) İlişkisi” muhasebe ve Finansman Dergisi Ekim, Sayı 56, s. 51-66

TÜRKİYE CUMHURİYETİ MERKEZ BANKASI “Terimler Sözlüğü”
<http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/0ce9fa91-e7f2-433c-b5bd-2ba67f35f2c4/TCMB-TerimlerSozlugu.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE0ce9fa91-e7f2-433c-b5bd-2ba67f35f2c4> (25.11.2015)

TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU. (2012). Üretim ve Harcama Yöntemi ile Gayrisafi yurtiçi Hasıla Tahminleri, Yöntem ve Kaynaklar, Yayın No 3662, Ankara.

TİRELİ, M. (2009). Küreselleşme ve Yoksulluk: Birleşmiş Milletler (UNDP) ve Dünya Bankası Göstergeleri Işığında Bir Analiz, TC. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi, Ankara.

UGUZ, S. Ç., TOPBAŞ, F. (2014), Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Emeği: Turizm Sektörüne Betimsel Bir Yaklaşım”, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 2, Sayı: 7, s. 487-509

UNITED NATION DEVELOPMENT PROGRAMME. (1990), Human Development Report, Oxford University Press, Oxford.